

Remissvar Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämningen för kommuner

Finansdepartementet har utarbetat en promemoria "Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämningen för kommuner" Fi2025/02010. Förslaget är ute på remiss och remissvar ska ha inkommit till Finansdepartementet senast den 4 februari 2026.

Sammanfattning från promemorian

Förslaget innebär att tillägget i högre grad ska gå till de mest glesbefolkade kommunerna, samtidigt som befolkningsmässigt mindre kommuner även i fortsättningen ska få ersättning för merkostnader för administration. Syftet med förslaget är att låta modellen för tillägg för administration i kostnadsutjämningen även i fortsättningen vara enkel, samtidigt som den inte ska riskera att bidra till en kommunindelning som inte är hållbar på lång sikt.

Tillägg för administration föreslås utgå från en indelning av kommunerna i grupper utifrån folkmängd och invånardistans. I indelningen av kommuner i grupper införs ytterligare en gräns för invånardistans på 700 meter och den nedre gränsen för folkmängd höjs från 8 000 till 10 000 invånare. Vidare föreslås att ersättningsbeloppen ska justeras och anges i 2022 års prisnivå.

En parlamentarisk kommitté har sett över utjämningsystemet och lämnat förslag till ändringar i betänkandet "Nätt och Jämnt" (SOU 2024:50). Förslagen i nu aktuell promemoria avviker från kommitténs förslag.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Dagens system för kommunalekonomisk utjämning

Det nuvarande kommunalekonomiska utjämningsystemet infördes 2005 med syfte att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för alla kommuner att ge sina invånare likvärdig service, oberoende av skillnader i skattekraft och ekonomiska förutsättningar. Systemet i sin helhet har nyligen utretts av Utjämningskommittén i betänkandet "Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn" (SOU 2024:50). Kommitténs förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Det är avgörande för utjämningsystemets legitimitet att systemets beståndsdelar är korrekt utformade och bygger på saklig och vetenskaplig grund. Utredningen från 2024 bygger bland annat på att kommuners gleshet utgår från hur befolkningen faktiskt är bosatt samt att den tar hänsyn till alla delar i kostnadsutjämningen vilket ger en helhet för den mellankommunala utjämningen. Kommunens befolkning beräknas i förslaget utifrån en ny modell som är kopplad till Lunds universitet. Den nya befolkningsmodellen kommer att vara den som löpande uppdateras.

Uppdaterad modell för beräkningen av tillägg för administration i kostnadsutjämnningen

Enligt förslagen i nu aktuell promemoria är det endast de administrativa kostnaderna som plockats ur den totala utredningen vilket gör att tidigare utredares helhetssyn på kostnadsutjämnningen går förlorad. När endast en av fem delar ur helheten behandlas i detta förslag skapas en mer orättvis ekonomisk fördelning mellan kommunerna och den långsiktiga planeringen försvåras om det dessutom kommer att bli fler delar av utjämnningssystemet som ska ses över. Denna promemoria hävdar att de administrativa delarna endast utgör mindre delar. För de 11 kommuner som drabbas hårdast av de största bidragsförlusterna i förslaget medför omfördelningen en negativ resultatpåverkan motsvarande 2% av skatter och bidrag.

Det sker en omfördelning från små kommuner med stora utmaningar till små och riktigt glea kommuner. Sättet att beräkna glesheten i detta förslag medför att glea kommuner får en hög ersättning men systemet bortser från var befolkningen är bosatt vilket är en stor brist jämfört med de beräkningar som gjordes av Utjämningskommittén i betänkandet "Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn" (SOU 2024:50). Detta med motiveringen att modellen ska vara enkel vilket medför avkall på träffsäkerheten. Stora kommuner med en tät befolkning och låga administrativa kostnader per invånare påverkas inte alls av promemorians förslag. Vilket visar att de stora kommunernas åsikter i tidigare remissrunda fått mycket stor påverkan på promemorian.

Promemorian utelämnar helt nya metoder att se och följa kommuners gleshet utifrån invånarnas faktiska bosättning. Promemorian cementerar i stället föreslagna kommungrupper. Den beaktar inte alls det gedigna arbete som, Utjämningskommittén i betänkandet "Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn" (SOU 2024:50), arbetat fram.

Promemorian visar tydligt att syftet är att skapa kommunsammanslagningar och då framför allt i segmentet små men geografiskt begränsade kommuner.

Ikraftträdandet

Ikraftträdandet föreslås ske från och med den 1 januari 2027 med en infasning enligt tidigare utredning. Förslaget innebär stora konsekvenser för drabbade kommuner då en anpassning till de nya nivåerna medför mycket omfattande/orimliga åtgärder för att anpassa kostnadsnivåerna till de nya förutsättningarna.

Slutsats

Orsa kommun emotsätter sig att en liten del plockas ur en helhet vilket bidrar till en mer orättvis ekonomisk fördelning mellan kommunerna. Helhetsperspektivet i utjämningsystemet är nödvändigt för långsiktig planering och trygg framförhållning av den kommunala verksamheten. Det är omöjligt att få en helhet då endast en liten del i kostnadsutjämnningen är behandlad. Uttalandet att det eventuellt kommer att bli fler delar av utjämningsystemet som ska ses över ökar än mer svårigheterna för kommunerna att planera långsiktigt. Hanteringen undanröjer möjligheterna till förutsägbara system och öppnar för att nya förslag med andra syften än faktisk kostnadsutjämnning kommer att läggas fram.

Orsa kommun kan inte acceptera att regeringen väljer att låta glesbefolkade delar av Sverige finansiera en satsning på ännu mer glesa områden. Utgångspunkten måste vara att hela Sverige ska samarbeta för att säkra likvärdig välfärd, oavsett var man bor. Befolkningsmässigt små och glesa kommuner ställs emot varandra och kostnaden för administration får i princip inget ytterligare tillskott utan förslaget är i huvudsak en omfördelning mellan redan ekonomiskt ansträngda kommuner.

Orsa kommun anser att det är orimligt att förslaget utgår från en gammal beräkningsmodell för gleshet då det finns en ny modell som föreslagits av Utjämningskommittén i betänkandet "Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn" (SOU 2024:50). Detta åsidosätter träffsäkerhet till förmån för enkelhet i beräkningen av tillägg för administration.

Orsa kommun hävdar att förslaget inte uppfyller syftet att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar för alla kommuner att ge sina invånare likvärdig service, oberoende av skillnader i skattekraft och ekonomiska förutsättningar. Det krävs en kostnadsutjämnning som bygger på solidaritet, rättvisa och förståelse för de verkliga kostnadsdrivarna – inte en modell som ställer glesbygd mot glesbygd och har ett syfte att skapa kommunsammanslagningar.